

recenzja książki: J. Bremer SJ, *Życie jest warte przeżycia: Z Koheletem w drodze*, Wydawnictwo M, Kraków 2023, ss. 221.
book review: J. Bremer SJ, *The Life is Worth Living: With Kohelet on the Road*, Wydawnictwo M, Kraków 2023, ss. 221.

Na rynku wydawniczym ukazała się właśnie (2023 rok) książka *Życie jest warte przeżycia: Z Koheletem w drodze* autorstwa o. prof. dra hab. Józefa Bremera SJ, będąca współczesną obszerną i dokładną interpretacją księgi starotestamentowej. W czasach postcovidowej depresji, obaw o przyszłość z powodu wojny na Ukrainie, w Izraelu i innych częściach świata, niepokojów dotyczących sytuacji klimatycznej, fali samobójstw szczególnie wśród młodzieży – jakże krzepiące jest tytułowe przesłanie tej niezwyklej monografii: życie jest warte przeżycia. Przedmiotem analizy semantycznej przeprowadzonej przez Autora jest Księga Koheleta czyli Eklezjastesa napisana około 2300 lat temu. Ta niewielka objętościowo starożytna księga biblijna (12 krótkich rozdziałów i epilog) napisana przez żydowskiego autora, który nazywa siebie Koheletem, czyli 'mędrcem przemawiającym na zebraniu', kryje w sobie wiele intrygujących i dyskusyjnych treści dokładnie objaśnionych w recenzowanej monografii. Józef Bremer zawarł w niej obszerny przegląd literatury na temat tej księgi, który pokazuje, jak żywym zainteresowaniem cieszyła się ona nie tylko wśród filozofów Kościoła, teologów, biblistów (por. np. św. Augustyn z Hippony, M. Filipiak), ale także filozofów i pisarzy (por. np. F. Nietzsche, A. Camus, J.-P. Sartre). Monografia zawiera także dane dotyczące prawdopodobnego czasu powstania Księgi Koheleta oraz charakterystykę jej autora. Zasadnicza część opracowania to systematyczny opis semantyki księgi: rozdział po rozdziale, wers po wersie. Przeciętny czytelnik Biblii pamięta zwykle tylko najsłynniejszy wers z analizowanej świętej księgi, którym jest „Marność nad marnościami – wszystko marność” (Koh 1, 2) – znany z przekładu Jakuba Wujka (1599) i po czterech wiekach nadal obecny w tej postaci we współczesnych przekładach (por. np. *Biblia Tysiąclecia*, 1991). W swoistym wyrazie kluczu: „m a r n o ś ć”, użytym aż 64 razy w Księdze Koheleta, kryje się 'nicość', 'pustka', 'absurd', 'daremność', 'uolność', 'bezużyteczność'. Marnością i pogonią za wiatrem jest zdobywanie dóbr, otaczanie się tłumem ludzi, gromadzenie wiedzy: „Cóż bowiem ma człowiek z wszelkiego swego trudu i z pracy ducha swego, którą mozoli się pod słońcem? Bo wszystkie dni jego są cierpieniem, a zajęcia jego utrapieniem. Nawet w nocy serce jego nie zazna spokoju” (Koh 2, 22–23); „Z niczego nie ma pożytku pod słońcem” (Koh 2, 12). Nihilisci, ateisci, pesymiści, malkontenci znajdują w tym i wielu innych fragmentach tej księgi potwierdzenie swoich negatywnych sądów o świecie. Jednak jest w niej obecna także optymistyczna perspektywa, której zdają się nie zauważać niektórzy czytelnicy biblijnego dzieła. Perspektywa ta jest wyraźnie związana z osobą Boga i z Jego działaniem, wszak drugim wyrazem kluczem obok wyrazu „m a r n o ś ć” jest „B ó g”, użyty w analizowanym tekście kilkadziesiąt razy (także w formach zaimkowych i przymiotnikowych). Bóg Koheleta jest Stwórcą (Koh 12, 1), panuje nad światem – a człowiek nie

zdola pojąć Jego dzieł (Koh 3, 11). Niezmiernie ważnym aspektem monografii J. Bremera jest ukazywanie zawartej w Księdze Koheleta teologii szczęścia i radości. Autor pisze, że „Kohelet 36 razy mówi o szczęściu, ale dla niego ów stan oznacza m.in. to, że może jeść oraz pić i doznawać szczęścia dzięki swojej pracy” (por. 2, 24; 5, 17–18), „którą daje Bóg” (por. 2, 26) (s. 206).

Starożytny mędrzec, pobożny Żyd, a zarazem człowiek w pełni świadomy ulotności życia – jak to pokazuje Autor monografii – 2300 lat temu stworzył „przewodnik po dobrym życiu”. Nie znajdujemy w nim łatwych rozwiązań, do których tak bardzo przyzwyczyli nas poradniki pozytywnego myślenia. Książd profesor Józef Bremer tak pisze o dychotomii analizowanej księgi:

Z jednej strony jego (tzn. Koheleta) Księga zdaje się zbliżać do absurdalności Syzyfowego wtaczania kamienia na górę i głoszenia nonsensowności ludzkiego istnienia, z drugiej głośno i entuzjastycznie nawołuje czytelnika do życia pełnią życia i do cieszenia się wszystkimi dobrymi rzeczami, jakie ma do zaoferowania świat (s. 126).

Badacz analizując wnikliwie biblijny tekst, pokazuje nam, że wskazówki i przemyślenia Koheleta dotyczące relacji z Bogiem, czasu i jego upływu, sprawiedliwości społecznej, pracy, bogactwa, traktowania innych, radości, wieku, śmierci są ponadczasowe i uniwersalne. Na uwagę zasługuje umieszczenie prezentowanych treści w niezwykle bogatym kontekście kulturowym, filozoficznym, literackim. Autor korzysta z ustaleń i przemyśleń takich autorów, jak np. Johann Wolfgang Goethe, Ludwig Wittgenstein, Samuel Beckett, William James, Yuval Noah Harari, Roman Brandstaetter, John Langshaw Austin, Martin Seligman, Steve Jobs oraz czyni w swojej monografii liczne odniesienia do niełatwej współczesności. Prezentowana monografia jest opracowaniem świadczącym o ogromnej erudycji Autora i mimo zaprezentowania w nim bogatego aparatu krytycznego oraz trudnych zagadnień egzystencjalnych jest tekstem zaskakująco łatwym w odbiorze. Tytułowe przesłanie monografii na temat Księgi Koheleta: życie jest warte przeżycia oraz kładzenie w niej nacisku na zakorzenioną w bojaźni Bożej postawę szczęścia i radości są cennym wsparciem dla współczesnego zalęknionego człowieka, łaknącego utraconej duchowości.